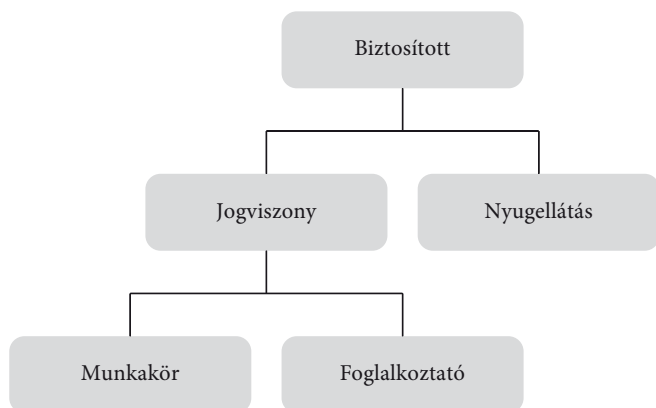

Mikroszimulációs nyugdíjmodellezés adattárház támogatásával

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság újonnan létrehozott adattárháza¹ a nyugdíjbiztosítás jogosultsági adatbázisaiból egyesít statisztikailag fontos információkat, amelyeket az anonim statisztikai és mikroszimulációs elemzések elvégzéséhez elérhetővé tesz a nyugdíjmodellezési igények alapján kialakított adatpiacon (1. ábra).

1. ábra

Az adatpiac egyszerűsített szerkezete

Az adatstruktúrában nem beazonosíthatóan egyéni szinten szerepel minden olyan biztosított, akinek létezik legalább egy elektronikusan rögzített jogviszonya a nyugdíjbiztosítási nyilvántartásban. Ez utóbbi tartalmazza az elérhető teljes magyarországi életpálya munkaviszonyait és egyéb jogszerzéseit. A munkaviszonyok kiegészítő adatai a foglalkoztatók és a munkakörök listája. Amennyiben a biztosított ellátott, a

¹ Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóságnál 2015 közepén zárult le az uniós támogatásból megvalósult VS/2013/0132 számú projekt. Ennek részeként európai összehasonlításban is korszerű módon, adattárház-alapú fejlesztés biztosítja a MIDAS_HU mikroszimulációs előrejelzésének bázisadatait.

A modellezést lehetővé tevő adattárházat az Omnit Solutions szakemberei készítették a NAS Kft. nyugdíj-nyilvántartási rendszer szakértőinek közreműködésével.

hozzákapcsolódó nyugellátási adatokat is elérhetők az adattárházban. A végeredmény nemcsak az adatelemzést könnyíti meg a nyugdíjszakma számára, hanem biztosítja, hogy az előre jelzési modell mindig friss adatokkal működhessen.

A modellezés alapjául szolgáló adathalmazt korábban az informatikai szakterület egyedi lekérdezések és beszámolók formájában támogatta. 2013-ban a komplex adatrendszer kialakítására elkészült a személyes adatoktól megfosztott jogviszony-biztosított adatbázis, azonban az állomány folyamatos frissítése továbbra is nehézkes maradt. Így merült fel az igény egy adattárház kialakítására, amelynek az igény-specifikációja alapjául az egyszerű adatkimentés szolgált. Az eredeti adatmodellt több ponton finomították, továbbfejlesztették, valamint felmerült az automatikus, informatikai szakemberek nélkül végezhető adatfrissítés igénye is.

Forrásrendszerek

A mikroszimulációs adattárház a szükséges relációs táblázatokhoz közvetlenül a forrásrendszerek adatbázisából nyeri az adatokat olvasási hozzáféréssel. Első lépésként a forrásrendszerekből a szimulációs adatmodell előállításához szükséges összes táblázatot teljes aktuális tartalmával átmentik az adattárház feldolgozási területére.

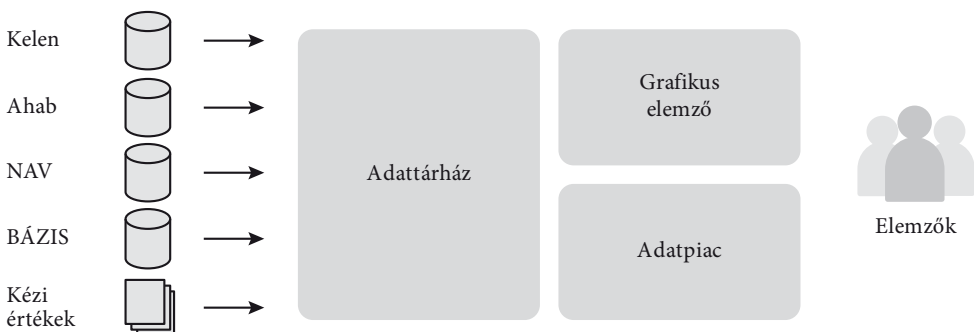
A *biztosított* rekordokat két forrásból, a hiteles biztosított adatbázisból (ahab) és a Központi Elektronikus Nyilvántartásból (Kelen) töltik át. 1997-től közel teljesnek tekinthetők az elektronikusan tárolt magyarországi jogviszonyok. Ezek 2010-ig szintén a Kelenből kerültek be az adattárházba, 2010-től pedig a Nemzeti Adó- és Vámhivataltól érkeznek elektronikus formában.

A *folyósítási adatok* egy részét a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság BÁZIS rendszeréből töltik be, melynek segítségével a biztosítottak teljes életútja végigkövethető lesz. A töltések során felhasznált kézzel összeállított paraméterállományok lehetővé teszik a kalkulációk finomhangolását és bizonyos törvényi változások követését.

A különböző forrásrendszerek közötti adatszinergiához a betöltés előtt meg kellett oldani az azonos személyhez tartozó biztosított és jogviszonyadatok összefogását. Ennek köszönhetően áll elő az elemzésre alkalmas komplex adathalmaz (2. ábra).

2. ábra

A komplex adathalmaz előállítása

Előkészítés

Az adattárház töltési, valamint kalkulációs folyamatainak kialakítását egy hónapos előkészítő munka előzte meg. A nyugdíjszakma és az informatikus mérnökök a felmérési fázis során pontosították a fogalmakat, számítási algoritmusokat, valamint az adatkörök elérhetőségeit a forrásrendszerekben. A következő főbb kalkulációs algoritmusokat határozták meg.

A SZOLGÁLATI NAPOK KISZÁMÍTÁSI ALGORITMUSA • A biztosított összes jogviszonyát egyben vizsgálva az egy adott hónapra jutó szakaszokat egyesíteni kell. Ha több jogviszony átfedésben van egy adott napon, akkor is csak egy szolgálati napnak számít az a nap. Az így képzett összesítésből el kell hagyni azokat a napokat, amelyek alkalmazásminőségük kódja szerint kieső idők (például fizetés nélküli betegszabadság). Ezek az ellátatlansági napok és típusok a jogviszonyoktól elkülönülve kinyerhetők a forrásrendszerek adataiból. Így végül éves bontásban előállnak a biztosítottak hónapokra jutó szolgálati napjai, amelyeket ki kell mutatni jogviszonyonként és összesen is.

A SZOLGÁLATI NAP ARÁNYOSÍTÁSÁNAK ALGORITMUSA • A szolgálati napok meghatározása után meg kell vizsgálni, hogy szükséges-e arányosítást alkalmazni. Három feltétel esetén van erre szükség:

- 1996. december 31. utáni időszakról van szó,
- nem teljes munkaidős a jogviszony,
- a jogviszonyhoz tartozó nyugdíjjáradék alapja kisebb az időszakra érvényes minimálbérnél. (Ha a nyugdíjbiztosítási járulékalap nem kisebb a minimálbérnél, akkor a nyugdíjjáradék alapja sem lehet kisebb.)

Az arányosítás úgy történik, hogy az eredetileg megkapott napok számát meg kell szorozni az időszakra jutó nyugdíjjáradék-alap és a minimálbér hányadosával.

AZ OSZTÓNAPSZÁMÍTÁS ALGORITMUSA • Osztónap, azaz jövedelemszerző nap, amely – 0-nál nagyobb arányban – szolgálati idő. Kivételek azok a napok, amelyeken a biztosítottnak bármelyik jogviszonyában van erre a napra vonatkozó olyan ellátatlansági ideje, amely speciális alkalmazás minőségének kódjával rendelkezik.² Ez utóbbi esetben az adott nap 0 mértékben számít osztónapnak.

Az osztónap mindig teljes nap, vagyis ha a megfelelő szolgálati idő-nap nagyobb, mint 0, és a nap nincs kizárva az osztónapok közül, akkor arra a napra az osztónap szorzója 1. (Így előfordulhat, hogy több osztónap lesz, mind szolgálati időben töltött nap.)

A FŐ JOGVISZONY MEGHATÁROZÁSÁNAK ALGORITMUSA • A fő jogviszony meghatározása azt jelenti, hogy egy biztosított hány napot töltött fő jogviszonyként egy adott jogviszonyban. Ha nem volt párhuzamosan másik jogviszony, akkor

² 11: táppénz, 12: baleseti táppénz, 21: terhességi-gyermekágyi segély, 69: fizetés nélküli szabadság gyermekápolás, gondozás miatt.

értelemszerűen a fő jogviszonyban töltött napok száma megegyezik a jogviszonyban töltött napok számával. Ha létezik egy vagy több párhuzamos jogviszony, egymás mellett kell vizsgálni a jogviszonyokat, hogy a biztosított melyikben hány napot töltött fő jogviszonyként.

A jogviszonyok rangsorolására felállított komplex szabály figyelembe veszi:

- hogy a jogviszony teljes vagy részmunkaidős,
- a jogviszony időtartamát és kezdetét,
- egy napra jutó jövedelmet,
- pszeudó/valódi státusát: a jogviszonyok az alkalmazás minősége szerint két csoportra oszlanak: valódi és pszeudó jogviszonyokra. Összefoglalóan valódi jogviszonynak azt nevezzük, amelyben a nyugdíjbiztosítási járulék alapja tényleges munkavégzésből származik, minden egyéb jogviszony pszeudónak minősül.

Az adattárház megvalósítása

Az adattárház azt a klasszikus töltési módszert valósítja meg, amely először a forrásrendszerekből *kinyeri* az adatokat, *betölti* azokat a feldolgozási területre, majd elvégzi a *transzformációkat*, amely alapján előáll az elemzésre alkalmas adattárház és végül az adatpiac (3. ábra).

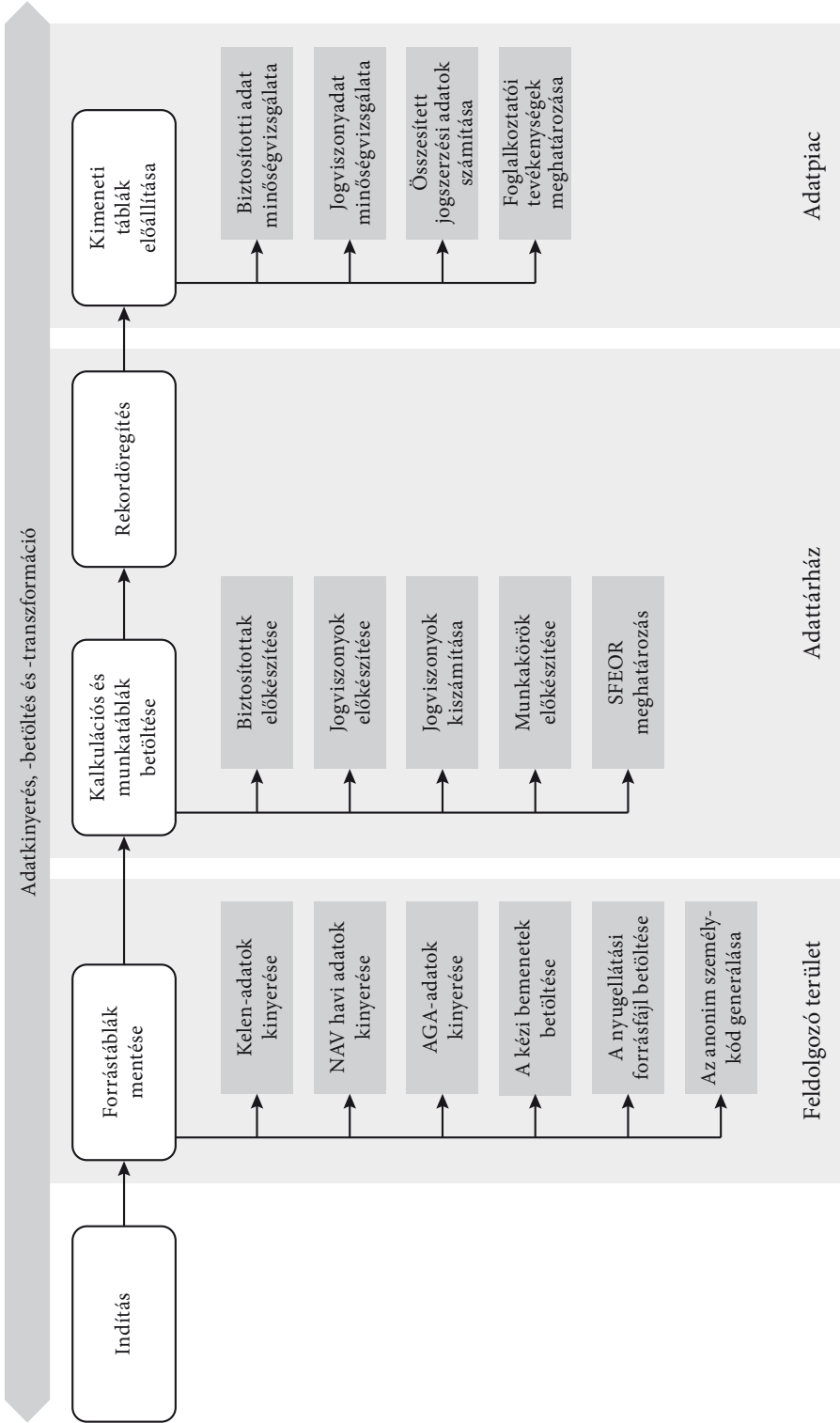
A felhasznált forrástáblák teljes tartalmát anélkül töltik át, hogy megvizsgálják, melyek az új vagy módosult rekordok a forrásrendszerekben. A töltés során az aktuális teljes forrásadathalmazból előáll a munkatáblákban az elemzési modell aktuális állapota. Ezeket az eredménytáblákat összehasonlítják az adattárházban már korábban tárolt rekordokkal – forrásoldali egyedi kulcsok alapján párosítva. Az összehasonlításnak három kimenete lehet:

1. azokat a rekordokat, amelyek szerepelnek a munkatáblákban és nem találhatók meg az adattárházban, új rekordokként be kell szűrni;
2. azok a rekordok, amelyek szerepelnek a munkatáblában, valamint az adattárházban, és nem változtak, nem kerülnek tovább töltésre, megmaradnak eredeti formájukban az adattárházban;
3. azokat a munkatáblában és az adattárházban szerepelők rekordokat, amelyek módosultak, 2-es típusú SCD rekordöregítéssel tárolják.³

A teljes aktuális állapot előállítására és külön a változások tárolása ugyan valamivel több feldolgozási időbe kerül, mintha mindig csak a változások készülnének el, de több előnye is van. Az ősfeltöltés ugyanaz a folyamat, ami később a frissítéseket is végzi, hiszen a feltöltésnél előáll a komplett állapot, és mivel ősfeltöltés előtt az adattárház még üres, így minden rekord újnak számít, és bekerül a tárházba. Megbízhatóbb is, mivel a változásvizsgálat ebben az esetben az adattárházban történik, nem a

³ Az SCD (*Slowly Changing Dimensions*) az az eljárás, amelynek segítségével nyomon követhetők a rekordok – tipikusan a dimenziótáblák – változásai az adattárházon belül. A 2-es módszer lényege, hogy egy rekord változása esetén létrejön annak egy újabb verziója, míg az eredeti sor nem kerül felülírásra, hanem lezárt érvényességgel megmarad a táblában.

3. ábra
Az adattárház töltési folyamata

forrásoldalon ahol a historizálást (Δ -képzést) sokszor csak összetett vizsgálattal lehet megoldani. Szintén előnyös, hogy visszakövetés esetén a teljes adattartalom előállítása visszakövethető az egyes fázisokban elkészülő munkatáblákon keresztül a forrásrendszeri kiinduló táblákig.

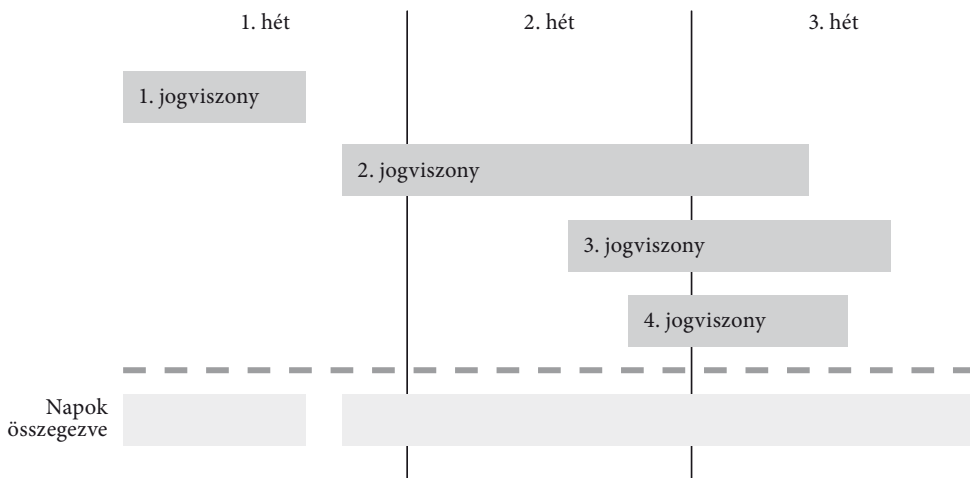
Az eredménytáblák előállítása során a legnagyobb kihívást a félmilliárd rekordon elvégzett elemzésre előkészítő kalkulációk jelentették. A kezdeti próbálkozások során becsült több hónapos számítási időt sikerült fél napra csökkenteni, így a teljes töltés az adatok forrásrendszeri kinyerésével együtt csak néhány napot vett igénybe. Az optimalizáció többek között az adatbázis beállításainak finomhangolásából, táblastruktúra-átszervezésből, adatindexelésekből, feldolgozási egységek szétosztásából és párhuzamosításából állt.

A számításokat bonyolítja, hogy az egy biztosítotthoz tartozó jogviszonyokat összességében kell vizsgálni, viszont ezek az egyes időszakokban átfedhetik egymást. Az átfedő eseteket bizonyos szempontok alapján összegezni kell (például a hónapon belül megállapított szolgálati napok esetén), vagy ki kell választani valamilyen rangsorolás szerint a legnagyobbat a fő jogviszonyban töltött napok kiszámításához.

A 4. ábra bemutat egy példát az átfedő jogviszonyaira (egy jogviszony 1 rekord az adatbázisban, melynek az attribútumai közül egyik a jogviszony kezdésének időpontja, egy másik pedig a jogviszony végének időpontja).

4. ábra

Példa átfedő jogviszonyra

Szekvenciális programozási nyelvvel kezelve az összegzés könnyedén megoldható tömbök segítségével, de relációs adatbázisokhoz használt strukturált lekérdező nyelvvel (*Structured Query Language, SQL*) már nem triviális feladat az átfedő időszakokat tartalmazó rekordokat összehasonlítani, illetve összegezni.

Az összehasonlítás elvégzésére az első megközelítés, hogy a jogviszonyokat tovább bontjuk napokra. Így előáll egy új tábla, amelyben egy jogviszony időtartamának összes napjára hozzáadódik egy dátumoszlop (5. ábra).

5. ábra

A jogviszonyok napokra bontása

1. jogviszony <i>n.</i> időszak	➔	1. jogviszony	1. nap
		1. jogviszony	2. nap
	
		1. jogviszony	<i>N.</i> nap
2. jogviszony <i>m.</i> időszak	➔	2. jogviszony	1. nap
		2. jogviszony	2. nap
	
		2. jogviszony	<i>M.</i> nap
3. jogviszony <i>x.</i> időszak	➔	3. jogviszony	1. nap
		3. jogviszony	2. nap
	
		3. jogviszony	<i>X.</i> nap
4. jogviszony <i>z.</i> időszak	➔	4. jogviszony	1. nap
		4. jogviszony	2. nap
	
		4. jogviszony	<i>Z.</i> nap
...			

Így naponként már könnyedén lehetséges az összegzés és az összehasonlítás aggregációs műveletek segítségével.⁴ A végső megoldást hasonló elgondolás alapján alakították ki, de ennél nem új rekordok készültek naponként, hanem a jogviszony tárolt adatai mellé az év összes napjára 365 virtuális oszlop került feltöltésre az attól függő értékkel, hogy a jogviszony időszakába belesik-e az oszlop által jelölt nap. Egy jogviszonyrekord mindig egy tárgyéven belüli időszakot jelöl, ezért lehetséges az év napjait oszlopként feltüntetni a jogviszonyok mellett (a szökőévet külön le kellett kezelni) (6. ábra).

6. ábra

A jogviszonyok naptári évenként

		1.	2.	...	365.
1. jogviszony <i>n.</i> időszak	➔	1. jogviszony	1	1	0
2. jogviszony <i>m.</i> időszak	➔	2. jogviszony	0	0	0
3. jogviszony <i>x.</i> időszak	➔	3. jogviszony	0	0	1
4. jogviszony <i>z.</i> időszak	➔	4. jogviszony	0	0	0
...					

Az így előállt táblában az átfedő jogviszonyokat alapaggregációs függvényekkel össze lehetett hasonlítani, és (mindössze 10 óra alatt) elvégezni a szükséges számításokat.

⁴ Az ezzel a módszerrel kialakított optimális megoldás is két hét alatt tudta volna elvégezni a teljes adathalmazra a rekordok napokra bontását és összegzését, így szükségessé vált az algoritmus újragondolása.

Ellenőrzések

Az elkészült adatbázis ellenőrzését két lépésben végezték el.

1. A nyugdíjszakma és az informatikusok közösen meghatározták a teljes adathalmazt lefedő jogviszony- és biztosított típusokat. Az egyes típusokra kigyűjtött példákat összehasonlították az analitikus rendszerekben található forrásadatokkal, végignéve, hogy megegyeznek-e, illetve hogy a számított mezők helyesek-e.

2. A tételes ellenőrzést a teljes halmazra meghatározott összesítő számok összevetése követte a forrásrendszerek azonos mutatóival.

Továbbfejlesztési lehetőség

Az adattárház töltési rendszerét és táblaszerkezetét modulárisan alakítják ki, ami lehetővé teszi a kalkulációk egyszerű módosítását. Erre szükség lehet például olyan jogszabályváltozás esetén, amely a meglévő paraméterezési lehetőséggel nem követhető le. Ugyanígy a forrásrendszerek esetleges változásai esetén is (ide értve akár a forrásanalitika lecserélését is) elég a megváltozott bemenő adatokat a megfelelő integrált formára hozni, a számítások és az adattárház kimenetét, valamint az elemzési adatpiacot nem szükséges áttervezni.

Az adattárházak egyik nagy előnye, hogy a meglévő adatok és folyamatok módosítása nélkül lehetőség van az adatmodell bővítésére akár teljesen új adatkörök bevonásával. Az elkészült elemzési eszköz lehetővé teszi az egyéni szintű életpálya-követést és statisztikai elemzést, ami a nyugdíjszakma számára nagy előrelépés. Újabb információterületek bevonásával az adattárházba megvalósulhatnak olyan elemzések és kimutatások is, amelyek elkészítésére jelenleg kevés lehetőség adott.

*

A megvalósított rendszer az automatikus töltési folyamat során a forrásadatokat egységes formában, egy külön szerveren anélkül teszi elérhetővé, hogy az elemzők az adatgyűjtésekkel és a modellezéssel megterhelnék a forrásrendszereket. Az igényeknek megfelelően az adattárház biztosítja a visszatekintés lehetőségét, azaz egy korábbi állapot bármikor előidézhető akkor is, ha már frissebb adatokat is betöltöttek. Nagyon fontos ellenőrzési lehetőség, hogy az adattárházban tárolt rekordok a forrásanalitikáig visszakövethetők. Több, az adatok előkészítéséhez használt paraméter az elemzők által megadható, ezzel biztosítva a jogszabályváltozások követéséhez nélkülözhetetlen rugalmasságot.

A kialakítás során fontos szempont volt, hogy a modell bővíthető legyen. További adatkörök bevonásával a jövőben lehetőség lesz még összetettebb elemzések és tervezések megvalósítására.

Puskás Péter